

SĂPĂTURILE DE SALVARE DIN 1957--1958 DE LA SÎNPAUL*

SÎNPAULUL (r. Odorhei, Reg. Autonomă Maghiară) este deja de mult cunoscut prin descoperiri arheologice din diferite epoci¹.

În toamna anului 1956, în timpul săpăturilor în așezarea de tip Ariușd de la Doboșeni, Muzeul raional Odorhei a fost informat că, în timpul lucrărilor de fundații la gardul de piatră al grădinii bisericii unitariene din Sînpaul, au apărut morminte. Pe baza acestei informații, cu ocazia perieghzei făcute după încheierea săpăturilor, József Báró din localitate a arătat locul a cinci-șase morminte așezate în lung unul după altul, orientate în mare, N—S (privind spre sud), precum și inventarul lor, pe care-l luase la dînsul.

Cu ocazia lucrărilor de fundații la internatul școlii de 7 ani ce se ridică în imediata vecinătate a zidului nordic al bisericii unitariene au apărut de asemenea vestigii arheologice, deși aici, la cererea conducerii muzeului, lucrările au fost sistate. Pe baza acestora s-a cerut aprobarea pentru începerea săpăturilor de salvare.

Săpătura din 1957 a cuprins două teritorii: a) pe de o parte intravilanul ales pentru internatul școlar, imediat la nord de biserica unitariană, pe de altă parte, b) curtea viitorului sediu al gospodăriei colective din comună. Rezultatele mai însemnate le rezumăm în următoarele:

a) Săpătura am început-o în aproximativ jumătatea sudică a gropii de fundație a viitorului internat, pe o suprafață de 6×7 m. (Pe schiță este marcată cu nr. I). În decursul săpăturii, au apărut, la început în proporție înai mare, fragmente de ceramică romană de culoare roșie vie, fine, lucrate cu roata, fragmente de țigle și olane. Printre fragmentele ceramice însă s-au ivit câteva cu buza profilată, mai dure, puternic arse, cu o pastă zgrunțuroasă, care pot fi, eventual, interpretate ca datînd din prima fază a epocii migrațiilor. Dintre obiectele de metal merită a fi menționate: un vîrf de lance de fier, plat, rombic, un cuțit de lier păstrînd pe minier părțile lemnoase, precum și o monedă de argint impur, un denar al lui Hadrian (Coh². II, p. 175/822).

La adîncimea dintre 0,50—1,80 m, la diferite nivele am cercetat zece schelete înmormîntate în sicrie de lemn relativ bine păstrate.

Toate aceste schelete erau orientate NV—SE, fără inventar, culcate pe spate, cu membrele în general întinse. În mormîntul nr. 4 s-a găsit un bronz mare al lui Marc Aureliu foarte bine păstrat (sesterțin din 176 — Coh². III,

* Colectivul de săpături a fost format din: István Ferenczi, responsabil, Géza Ferenczi și Éva Hubbes, membrii.

¹ În legătură cu aceasta, vezi întreaga bibliografie sub titlul Sînpaul al Repertoriului arheologic R.P.R.,

în pregătire; cf. și M. Roska, *Erdély régészeti repertóriuma. I. Őskor.* (Repertoriul arheologic al Transilvaniei, vol. I, Epoca preistorică), Cluj, 1942, p. 109, nr. 57.

p. 92/932), găsit puțin deasupra nivelului mîinii drepte, în dreptul șoldului. Mare parte a gropilor mormintelor se adîncea în pămîntul neumblat.

Mormintele au făcut parte, fără îndoială, din același cimitir. Deși nu dispunem de nici o dovadă directă în privința stabilirii, mai strînse sau mai largi a epocii lor, totuși pe de o parte, pe baza devierii nete de la orientarea mormintelor apărute în august 1956 (N—S), a lipsei totale de inventar, și, în fine,

judicînd și în funcție de starea de conservare a materialului osteologic, trebuie să le datăm neapărat într-o altă epocă. Cu toată siguranța putem să le atribuim epocii medievale. Dar — din păcate — nu ne stă în putință a determina nici epoca de început, nici cea finală, a părții de cimitir săpate. Din cauza lipsei inventarului din morminte, n-avem nici puțină de a trage concluzii de ordin social-istoric.

b) Dat fiind că în curtea viitorului sediu al gospodăriei colective « 8 Martie » erau de asemenea prevăzute construcții, ale căror lucrări ar fi periclitat vestigiile din fișia de teren afectată în acest scop, și deoarece după compararea schiței dată de István Paulovics¹ cu formele de teren, zidul castrului, în legătură cu existența căruia domnea nesiguranță, trebuia să treacă, în direcția SSV prin această curte,

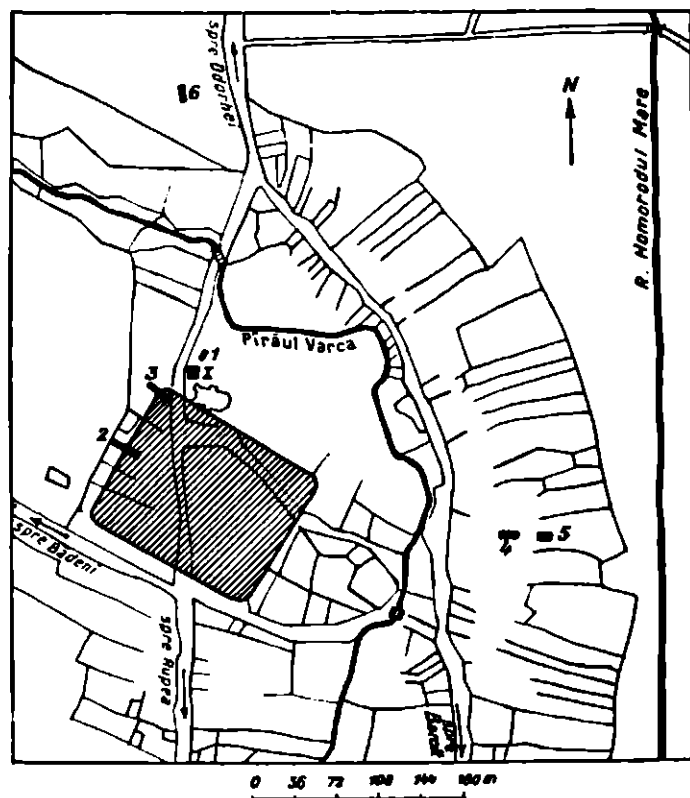

Fig. 1. — Poziția castrului de la Sinpaul. Fișile de proporții mici, negre, numerotate de la 1 pînă la 6, marchează șanțurile de incercare.

s-a trasat, perpendicular, pe presupusul duct al zidului, un șanț lung de 28 m (pe schița anexată nr. 2). Cu ocazia săpării acestuia, într-adevăr s-a reușit să se observe elementele de fortificație ale castrului.

Deoarece profilul șanțului 2 făcut în 1957, nu permisesese completa elucidare a elementelor de fortificație ale castrului și fiindcă pe porțiunea laturii nordice a gospodăriei colective de asemenea se vor ridica construcții, între 5 și 11 septembrie 1958 s-au continuat lucrările începute în anul 1957. Noua secțiune (nr. 3), lungă de 17 m, s-a săpat la nord de sediul gospodăriei colective, aproape perpendicular pe direcția drumului spre Rupea. Totodată, lucrările au fost extinse și pe partea mijlocie a restului de terasă despărțit de platoul castrului prin valea pîrăului Varca unde urmează a se ridica alte construcții. Scopul cercetărilor a fost acela al stabilirii epocii antichităților care apar mai de mult pe locul numit « Cetate » (pe schiță nr. 4 și 5).

¹ Dácia keleti határvonala és az úgynevezett « dd- » ezüstkincsek kérdése. (Granița de est a Daciei

și problema așa-ziselor tezaure de argint « dacice »), Cluj, 1944, p. 10.

Despre caracterul și felul vestigiilor ce apar pe teritoriul « Cetății », am încercat să ne formăm o imagine prin două dezveliri de 8×2 m, în jumătatea dinspre pirăul Homorodul Mare a terenului lui Lőrinc Geréd. În amândouă suprafețele s-au putut observa șanțurile de fundații ale zidurilor unor clădiri romane, demontate pînă la temelii.

Ultimul punct al săpăturilor din 1958 este sondajul făcut pe proprietatea

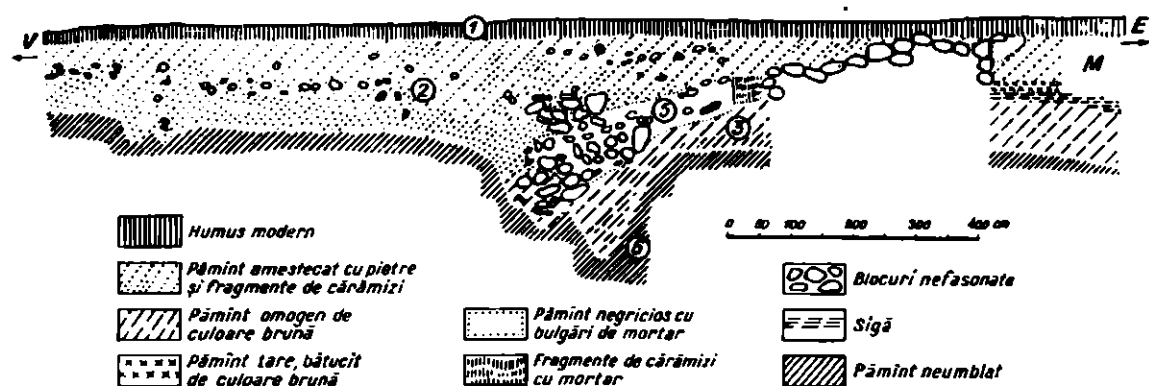

Fig. 2. — Profilul secțiunii nr. 3, prin elementele de fortificație ale castrului.

lui István Fazekas în partea de miazănoapte a comunei (pe schiță, nr. 6). Aici, însă, în afară de relieful fragmentar al unui leu de piatră, n-am dat de urme de nici o altă natură.

★

Rezultatele săpăturilor de salvare din anii 1957 și 1958 de la Sînpaul, le putem rezuma în următoarele:

1. În decursul săpăturilor n-au apărut vestigii mai vechi decît epoca romană.

2. Descoperirile din epoca romană provin din două teritorii diferite:

a) Pe baza observațiilor legate de săparea secțiunilor nr. 2 și 3 se pot stabili absolut precis două faze de construire a castrului. Este de remarcat icul *total lipsit de pietre*, interior, estic, al șanțului castrului, terminat în două vîrfuri, după cum se vede în profilul secțiunii nr. 3. Despre dimensiunile și caracterul valului de pămînt ce marca prima fază de construire a castrului, deocamdată nu putem spune nimic, din cauza săpării mormintelor ulterioare, medievale. Eventual, cu suprafața aplatizată în decursul timpurilor a acestuia, poate fi pus stratul de pietriș dintre metrii 15—17 ai secțiunii nr. 3, strat extrem de compact și dur, ce începe la 0,70 m adîncime și coboară întîi mai puțin, apoi mai simțit spre interiorul castrului. În fața valului era obișnuita bermă. Despre existența acesteia stă mărturie suprafața plată dintre metrii 10,75—11,65 ai profilului secțiunii nr. 3. Lățimea ei (circa 1,60 m) se apropie de obișnuita dimensiune a bermelor¹.

În afara bermei urma șanțul castrului, adîncit în luțul ueumblat. Adîncimea acestuia este de circa 1,75 m, iar lățimea lui era, nu ca de obicei 7—8 m², ci doar de 2,70 m³. Nimic nu ne îndreptățește să vorbim, în afara acestui șanț, și de un altul legat de castrul de pămînt. Epoca de construire a castrului de pămînt nu o putem deocamdată stabili, din lipsa elementelor de datare adecvate.

¹ Cf. C. Daicoviciu, Micia. I. *Cercetări asupra castrului*, în ACMIT, III, 1930—1931, p. 16.

² C. Daicoviciu, *ibidem*.

³ Această distanță este totodată lățimea minimă

a șanțurilor castrului, relatate de autori antici. Cf. R. Cagnat — V. Châpot, *Manuel d'archéologie romaine*, I, Paris, 1916, p. 265.

Zidul de piatră al castrului reconstruit, a fost fundat probabil în mare parte de coama aggerului castrului de pământ.

Pe baza datelor perieghezei și cu ajutorul unei hărți cadastrale mai vechi¹, socotim că am reușit, într-o oarecare măsură, să fixăm conturul castrului pe hartă mai corect decât Paulovics. Despre dimensiunile castrului n-a fost vorba pînă acum în literatura de specialitate. Pe baza datelor cartografice, putem stabili întrucîtva aceste dimensiuni: lungimea laturilor de vest și est, ar fi de circa 133 m fiecare; laturile de nord și sud sînt de circa 150 m fiecare, presupunînd că laturile, paralele, se vor dovedi egale în lungime. Suprafața castrului ar fi deci aproximativ de 2 ha, corespunzînd deci, în mare, cerințelor cohortelor mai mici și numerusurilor². În legătură cu dimensiunile castrului de pământ nu putem da nici măcar date aproximative, nestîndu-ne nici un fel de măsurători la dispoziție.

În legătură cu garnizoana castrului nu avem date noi. În afara unei cărămizi, probabil militare, cu o literă fragmentară .M., n-au apărut nici un fel de vestigii referitoare la aceasta. Chiar și acest fragment s-a descoperit pe teritoriul așezării civile, deși Orbán amintește cărămizi «cu semne de legiune»³. În schimb G. Téglás, ca și noi de altfel, n-a găsit cărămizi stampilate printre cele cîteva sute de diferite forme, pe care le-a cercetat⁴. Singur C. Daicoviciu publică date mai sigure: două cărămizi stampilate, dezlegînd literele NMS de pe ele ca N (umerus) M (aurorum) S (...?)⁵. Această lectură pare confirmată și de cărămida stampilată fragmentară, găsită în cursul săpăturilor noastre.

b) Așezarea civilă, atît după afirmațiile locuitorilor, cît și judecînd pe baza materialelor ivite din șanțurile nr. 4 și 5, putea fi doar pe «peninsula terasei» alungită în direcția nord-sud, la est de pîrăul Varța, între acesta și Homorod. Acest fapt pune de la sine sub semnul întrebării temeinicia afirmației lui C. Gooss, potrivit căreia așezarea civilă s-ar fi întins de la partea vestică a castrului pînă la Homorod⁶. Pe de altă parte, pe baza observațiilor pe teren, nu putem împărtăși nici părerea lui Paulovics. În hotarul nu prea întins, aflat la sud-vest de castru, numit «După Cetate», n-am găsit nici o urmă care să verifice întinderea eventuală pînă aici a așezării civile, cum presupune el.

De altfel Gooss ne informează, potrivit și constatărilor noastre, despre ziduri lungi, numite «băi» dar care pot fi doar construcții cu hypocaust, cu podeaua suspendată, lucrate din cărămizi late, aparținînd unor case particulare.

Printre locuitorii așezării civile — în ciuda apropierii graniței estice — s-au așezat multe elemente, aparținînd clasei exploatatoare, de bună seamă în legătură și cu exploatarea salinelor locale⁷.

3. În decursul săpăturilor de salvare n-au apărut materiale asemănătoare cu acelea din inventarul celor cinci-șase morminte distruse în august 1956.

GÉZA FERENCZI și ISTVÁN FERENCZI

¹ Datele le-am primit prin bunăvoința Sfatului Popular Sinpaul și a secției agricole a Sfatului Raional Odorhei.

² Cf. *Der Obergermanisch-raetische Limes des Römerreiches*. Abth. B. Lief. XXXI. Nr. 31 (Wiesbaden), p. 8. Vezi încă și Á. Buday, *A római limes Németországban. — Le limes romain en Allemagne*, în *DolGCluj*, I, 1910, p. 65 (în textul maghiar), p. 108 (în textul francez).

³ *Székelgyűjtő*, I, p. 165, n. 1.

⁴ *ArchKözl*, XIX, 1895, p. 43.

⁵ *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 320; Paulovics, *Dácia*, p. 59.

⁶ *AEM*, I, 1877, p. 32.

⁷ G. Téglás, *Erdélyi Múzeum*, XIII, 1896, p. 419; Á. Buday, *DolGszeged*, IV, 1928, p. 300; C. Daicoviciu, *ACMIT*, II, 1929, p. 311; idem, *Dacia*, VII—VIII, 1937—1940, p. 319; V. Christescu, *Viața economică a Daciei romane*, Pitești, 1929, p. 44, 50, 103, 109; Paulovics, *Dácia*, p. 59.

ОХРАНИТЕЛЬНЫЕ РАСКОПКИ 1957—1958 гг. В СЫНПАУЛЕ

КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

Охранительными раскопками 1957—1958 гг. на территории села Сынпауле (Одорхейского района, Венгерской Автономной Области), раскопаны 15 позднесредневековых погребений со скелетами в гробах, в лежачем положении на спине, с вытянутыми руками, почти без инвентаря. Кроме этого, были произведены две разведки для выявления следов укреплений римского *castrum* на восточной границе провинции Дакия, существование которого считалось до некоторой степени сомнительным. Оказалось что *castrum* прошел через две фазы строительства: в первой в качестве строительного материала использовалась земля, во второй — камень; причем существовал лишь один оборонительный ров небольшого размера. Удалось установить приблизительную величину *castrum*: 150 × 133 м. Одна из стоявших здесь войсковых частей есть N (umerus) M (aurorum) S (. . . ?). В гражданском поселении, находившемся около *castrum*, среди населения существовала и эксплуататорская социальная прослойка, тесно связанная с расположенными поблизости залежами соли.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Расположение *castrum* в Сынпауле. Пронумерованные от 1 до 6 небольшие черные полосы обозначают разведочные траншеи.

Рис. 2. — Профиль разреза № 3 через элементы укреплений *castrum*.

LES FOUILLES DE SAUVEGARDE DE SÎNPAUL, 1957—1958

RÉSUMÉ

A l'occasion des fouilles de sauvegarde exécutées en 1957—1958 sur le territoire de la commune de Sinpaul (district d'Odorhei, Région Autonome Hongroise), on a découvert 15 tombes de la dernière période médiévale, à squelettes couchés sur le dos, dans des cercueils, les bras allongés. Ces tombes ne renfermaient presque pas d'inventaire. On a également pratiqué deux sondages afin de vérifier les éléments de fortification du camp romain situé à la frontière orientale de la province de Dacie et dont l'existence était considérée en quelque sorte comme douteuse. On a pu constater que ce camp avait connu deux phases de construction: l'une en terre et l'autre en pierres. Il était pourvu d'un seul fossé de défense, de dimensions réduites. Les dimensions du camp étaient d'environ 150 × 133 m. Parmi les troupes qui y ont séjourné était N (umerus) M (aurorum) S (. . . ?). Les auteurs considèrent que la société de l'établissement civil situé à proximité du camp comptait aussi une classe d'exploiteurs, en étroit rapport, sans doute, avec les gisements de sel tout proches.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Sinpaul. Position du camp. Les petites bandes noires numérotées de 1 à 6 indiquent les tranchées pratiquées.

Fig. 2. — Profil de la section No. 3 à travers les éléments de fortification du camp.